

Ondernemen in tijden van corona

De gevolgen van het coronavirus voor ondernemers in de sector zakelijke dienstverlening

Sinds 12 maart is de samenleving enorm veranderd. Ondernemers moeten improviseren en anderhalve meter afstand houden lijkt het nieuwe normaal te worden. [ABN AMRO verwacht dit jaar](#) een krimp van de Nederlandse economie van 3,8 procent in een scenario waarbij de 'lockdown' twee maanden duurt en daarna stapsgewijs wordt opgeheven. Het coronavirus zal daarom voor langere tijd grote gevolgen hebben voor ondernemers binnen de zakelijke dienstverlening. Voor deze sector gaat ABN AMRO dit jaar uit van 4 procent krimp. Voor 2021 wordt een bescheiden herstel voorzien.

Op korte termijn is crisismanagement nodig, maar tegelijk moeten ondernemers alvast verder kijken. In deze korte publicatie geeft ABN AMRO hier aanbevelingen voor.

Macro-economische groeiverwachtingen

	2019	2020	2021
Nederlandse economie			
BBP	1,8	-3,8	2,2
Part. consumptie	1,4	-5	4,5
Overheidsconsumptie	1,6	3,3	1,8
Investeringen	5,3	-8,2	-1,5
Uitvoer	2,4	-6,7	5,2
Invoer	3,1	-6,9	5,2
Werkloosheidspercentage	3,4	4,1	5,2
Internationaal (BBP)			
Eurozone	1,2	-4,3	1,6
VS	2,3	-4,8	3,4

Groeiverwachting sectoren (in volumes)

	2019	2020	2021
Agrarisch	1	-3,5	1,5
Food	1	-4	2
Industrie	-1	-10	8
Bouw	4	-4,5	-2,5
Vastgoed waardeontwikkeling	7	1,5	-5
Retail	2,5	-8	6
Leisure	1,4	-25	30
Transport & Logistiek	1,5	-7	4
TMT	3	-1	0,5
Zakelijke Dienstverlening	3	-4	-0,5
Healthcare	3,1	3	3,5

Lees onze [sectorprognoses van 27 maart](#) voor de volledige toelichting.

ABN AMRO heeft net als de overheid [diverse maatregelen](#) getroffen om ondernemers direct te ondersteunen, onder meer via het verlenen van [uitstel van rente en aflossingen](#). De overheidsregelingen kunt u [hier vinden](#).

Invloed coronacrisis op de zakelijke dienstverlening

De sector wordt op verschillende manieren hard geraakt:

1. In subsector HR-services (uitzenden, detacheren, payroll, zzp-bemiddeling) zijn complete eindmarkten weggevallen, zoals horeca en leisure, en hebben grote bedrijven zoals KLM en Schiphol plots veel minder uitzendkrachten nodig.
2. In de subsector professionele dienstverlening (accountants, advocaten, consultants) loopt het aantal dubieuze debiteuren op. In de subsector facilities management (schoonmaken en beveiligen) is massale vraaguitval omdat kantoren veel minder werknemers huisvesten en er dus minder behoefte is aan facilitaire diensten. Bovendien nemen de ziekmeldingen in deze sector sterk toe.
3. De traditionele reflex bij vraaguitval binnen bedrijven is het afstoten of afbouwen van de flexibele schil, hetgeen nu ook weer gebeurt. Dit raakt alle aanbieders van flexibele arbeid, waaronder ook zzp-bemiddelaars. De branche werving en selectie wordt het hardst geraakt, omdat daar vanwege de massale vacaturestop de vraaguitval binnen zakelijke dienstverlening het hoogst is.

Invloed van anderhalve-meter-samenleving is relatief klein, maar attentie blijft geboden

De gevolgen van de anderhalve-meter-samenleving zijn beperkt, al verschillen ze per subsector. Uitzendbedrijven die werknemers leveren aan de industrie hebben te maken met het gegeven dat lassers die bijvoorbeeld geplaatst worden in de scheepsbouw nu te dicht op elkaar werken. Dit werk kan nu niet meer worden uitgevoerd. In de professionele dienstverlening gaat een extra impuls uit van virtueel vergaderen. Aanbieders van private opleidingen moeten door de maatregelen noodgedwongen meer [e-learning-cursussen](#) aanbieden.

Handelingsperspectief voor ondernemers in de zakelijke dienstverlening

Wederom geldt nu, net als in 2009, het adagium: [Never waste a good crisis](#).

Wat zijn de aanbevelingen voor ondernemers in de zakelijke dienstverlening?

HR-services

- Ga in onderhandeling met de klant (inlener) met als doel een duurzame relatie op te bouwen. Kijk of gezamenlijk oplossingen gevonden kunnen worden om de lasten te delen. Gebruik het argument dat binnen afzienbare tijd de schaarste aan mensen weer terugkeert en HR-diensten weer hard nodig zijn.
- Ga in overleg met de eigen werknemers over uitkering van het vakantiegeld op een later moment.
- Investeer in sectoren waar de vraag naar flexibele arbeidskrachten structureel toeneemt.
- Investeer in opleidingen voor vaardigheden en kennis in die sectoren waar de vraag toeneemt met als doel kandidaten richting die sectoren te herplaatsen.
- Bespreek de mogelijkheid om uitzendkandidaten nu vakantie te laten opnemen om eventuele tekorten later dit jaar te voorkomen.
- Richt het bedrijf zo in dat de contractvorm minder relevant wordt. Een uitbreiding naar het bemiddelen van zzp'ers naast uitzenden en payroll is raadzaam.
- Investeer in technologie en streef naar aanhoudende 'operational excellence' door de bedrijfsvoering voortdurend aan te passen op basis van de inbreng van de medewerkers.
- Probeer de positie van 'preferred employer' te verwerven.

Professionele dienstverlening

- Probeer talent nu juist in dienst te nemen.
- Probeer de dienstverlening te verleggen naar advies over regelgeving die betrekking heeft op de gevolgen van het coronavirus, zoals een aantal accountants dat nu al succesvol doet.

- Investeer in technologie en streef naar aanhoudende 'operational excellence' door de bedrijfsvoering voortdurend aan te passen op basis van de inbreng van de medewerkers.
- Denk na over het profiel van de mensen die in de toekomst echt nodig zijn en overweeg dat ze meedelen in het aandelenkapitaal.
- Denk na over het belang van de eigen bedrijfscultuur in een wereld van structurele schaarste aan mensen.

Wat het coronavirus voor u betekent binnen de sector zakelijke dienstverlening

Branche	Impact van 1,5-meter samenleving	Grootste uitdaging	Grootste kans	Link naar relevante publicatie
HR-services	gemiddeld	Locatie van de klant en aantal uitzendkrachten op locatie	Workforce-management (inroosteren van medewerkers) en -planning	https://insights.abnamro.nl/2019/11/interim-managementbureaus-blijven-ongeschonden-in-turbulente-tijden/ https://insights.abnamro.nl/2018/12/de-ontwikkeling-van-de-uitzendmarkt-in-de-komende-drie-jaar-drie-toekomstscenarios/ https://insights.abnamro.nl/2019/05/het-eerste-human-capital-in-de-21e-eeuw-rapport-elf-jaar-later/
Organisatieadvies	klein	Gemengde teams met klant	Thuiswerken met ICT-ondersteuning	https://insights.abnamro.nl/2019/12/kapers-op-de-kust-voor-adviesbureaus/
Accountancy	klein	Gemengde teams met klant in controlepraktijk	Thuiswerken met ICT-ondersteuning	https://insights.abnamro.nl/2019/11/rapport-benchmark-accountancy-2019/
Advocatuur	klein	Gemengde teams met klant (DD (due diligence) bij M&A bijvoorbeeld)	Thuiswerken met ICT-ondersteuning	https://insights.abnamro.nl/2015/12/update-advocatuur-architects-or-brick-layers/
Schoonmaken	gemiddeld	Locatie van de klant en aantal werknemers/uitzendkrachten op locatie	Omscholing binnen facilitair	
Beveiliging	gemiddeld	'Dichtheid' van de receptie	Omscholing binnen facilitair Integratie met alarmsystemen (follow up na melding via een alarm bijv.)	https://insights.abnamro.nl/2017/06/verzadigde-beveiligingsmarkt-zoekt-groeimogelijkheden/
TIC (testing, inspection and certification)	klein	R&D-bemensing in labs		
Kinderopvang	klein	Minimale bezetting in kinderopvang, maar norm 1,5 meter is haalbaar		https://insights.abnamro.nl/2019/05/kinderopvang-dreigt-te-duur-te-worden/
Privaatonderwijs	hoog	Curriculum 'draaien' naar online		https://insights.abnamro.nl/2020/03/corona-virus-wordt-katalysator-voor-e-learning/
Makelaardij	laag	Bezichtigingen uitvoerig plannen		

Bovenstaande geeft beknopte informatie. Neem voor meer informatie contact op met onze sectorspecialisten:

Han Mesters | Sector Banker Zakelijke Dienstverlening | han.mesters@nl.abnamro.com

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door ABN AMRO betrouwbaar geachte gegevens en informatie. Noch ABN AMRO, noch functionarissen van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd. Het gebruik van tekst of cijfers uit deze publicatie is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Teksten zijn afgesloten op 24 april 2020 © ABN AMRO, april 2020

